

הישיבה המאיתיים שישים ושתיים (רסב)

ביום י"א בכסלו התשס"ב (26 בנובמבר 2001) בשעה 15:00, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים ארי אבנר, שרגא אירמאי, אילן אלדר, אהרן אפלפלד, יהושע בלאו, יעקב בן-טולילה, משה בר-אשר (יו"ר), חיים גורי, אהרן דותן, אבי הורביץ, יעקב זוסמן, אפרים חזן, אברהם טל, אבנר טריינין, אברהם יבין, יוסף יהלום, ישראל ייבין, קציעה כ"ץ, שמא יהודה פרידמן, גד בן-עמי צרפתי, מנחם צבי קדרי, אלישע קימרון;
החברים-היועצים יוחנן ברויאר, דוד טלשיר, אהרן ממן, שלמה נאה, יוסף עופר, משה עסיס, מנחם קיסטר, אורי שמעוני;
המנהל הכללי נתן אפרתי; עובדי המזכירות המדעית אורלי אלבק, רוגית גדיש, ברק דן, מלכה זמלי, רחל סליג; עובד האקדמיה וחבר הוועדה למונחי אריגה אמנותית אורי מלמד; מזכירת הוועדה למונח טכנולוגי בחיפה צילה טוביאנה;
יושבת ראש הוועדה למונחי אריגה אמנותית עליזה בגינסקי;
בני משפחת מירסקי וחברים.

- סדר היום:** א. דברי הערכה לפרופ' אהרן מירסקי ז"ל
ב. אישור מונחי האריגה האמנותית
ג. מילים בשימוש כללי
ד. אישור הודעת ועדת הדקדוק

א. דברי הערכה לפרופ' אהרן מירסקי ז"ל

מ' בר-אשר: ישיבת המליאה של האקדמיה תיפתח בדברים שיישא האד' יהלום לזכר מורנו אהרן מירסקי.

י' יהלום: נדמה שלא היה בינינו עוד איש שהמחיצות בין עשייתו היוצרת בשירה ובין מחקריו בלשון ובספרות היו דקות כל כך. אמן הסגנון העברי ואיש רוח בעל חזון, משורר והוגה, בעל חלומות ולוחם את מלחמת התרבות העברית. הוא פָּאָב את כאב התרחקות הלשון החדשה והמתחדשת מן המקורות והתריע על כך בכל הזדמנות.

מירסקי סבור היה שבבואנו לחדש ולתקן בלשון מצווה עלינו להישמר מלעשות דברים שיש בהם כדי להעמיד חץ בינינו ובין המקורות, כלומר שלא נחצוץ בינינו ובין סגנון המקרא, סגנון המשנה והמדרשים ואף סגנונם של רש"י ורמב"ם – שכל אלה הם יסודות התרבות העברית. הוא ביקש שסגנונו יהיה מחובר ומקושר בסגנון המקורות, שאם לא כן לא תהיה עוד קרבת הרוח בינינו וביניהם. מירסקי הדגיש שבזה שונים אנו מכל העמים; ובזה יתרונו – שאנו יודעים לדבר איש אל רעהו בלשון שדיבר אברהם אבינו אל מלאכי עליון. ואם לא נישמר שלא יתרחק סגנונו מסגנון ספרות הדורות, יהיה הקורא בהם כקורא בכתבי עמי הקדם שנעלמו מעל בימת ההיסטוריה. שכל זמן שסגנונו ממין הסגנון של כתבי הראשונים, יש בכוחנו לקבל השפעה ולינוק מצינורות השפע השמורים לנו לטובה. אבל אם נתרחק מהם, לא נהיה מסוגלים עוד לקלוט ולקבל מכל המוכן והעומד למעננו מקדמת דנא.

מבחינתו של מירסקי כבר נעשו בלשון העברית כמה צעדים שאין מהם חזרה, ונתקלקלו בה קלקולים. שכן עצם השינוי שמשנים במקומותינו מדרכה ומטבעה של הלשון נעשה בחוסר דעת. לדעתו לא גידול של התפתחות טבעית יש כאן, אלא מעשה כלאיים מזיק. בכך שונה דרכנו אף מדרכם של ראשוני המחדשים בעברית. כאשר חידשו הם, הייתה ידיעת הסגנון נפוצה בקרב המשכילים דוברי העברית, ואף הציבור הכיר את דפוסי הלשון לרבדיה. בינתיים נתחלפה המציאות ומילים יש לנו בשפע, אבל השימוש בהן מידלדל ומתדרדר. ובלשונו הציורית של מירסקי: "נכאים ועילובים עומדים היום בלשון העברית, שיש שהעברית מרכינה ראשה בפני הדמיון ללשון לעז, לפי שזה הסימן להשכלה ודרך ארץ עד שגם יהודים תלמידי חכמים העוסקים בדברי תורה מניחים את כלי הלשון שלהם העשויים עֶשֶׂת ופלדות ומשתמשים בכלי אדמה ובכלי גללים" (הדואר, תשכ"ו).

כנבואת הזעם שלו על הסגנון העברי היו גם דבריו על קולות הלשון העברית שאנו מאבדים במו פינו, שהרי הכרתנו ממנה חמישה הגאים חשובים – ו, ח, ט, ע, ק. מירסקי לא חשך שבט ביקורתו גם מגדולי הסופרים המחדשים של שיבת ציון. המשוררים העברים שהיו באירופה ולא ידעו את מהותו של קול העי"ן, לא היה ביכולתם להשמיע בשיריהם לא רַעַם ולא זַעַף ולא סַעַר – כבשירו של ר' שלמה בן גבירול כאשר אמר: "עבי שחקים כשָׁנְרִים גָּעוּ / כי הסתו זַעַף ופניו גָּעוּ / וכמו תרנים ירדפם סַעַר"; ובלשונו של מירסקי: "בחלילם של ביאליק וטשרניחובסקי סתום היה הנקב של קול העי"ן". לדעתו כוחותיה של הלשון העברית נמצאו לקויים בפי המשוררים העברים הללו ושליטתם בלשון מצומצמת. רק המשוררים בני מסורת המזרח יודעים ויכולים גם היום לשורר בלשון בכל מלוא עצמת קולותיה, לפי שקולות השיר של ר' יהודה הלוי ושל ר' שלום שבזי מתנגנים בשיריהם. ואנו אם ניתן יד למיעוט כוחה וצליליה של העברית, נגרום להשכחת הקולות שבהם צרורה רוח הלשון, והם הצבע לדימויה.

האלף-בית על כל קולותיו מתבקש לספרות העברית כדי שתוכל לומר את דבריה בכל הכלים שהאלף-בית העברי מזמן לה; ובלשון הזהב של מירסקי: "הוא מתבקש לעם ישראל כולו כדי שלא נהיה כבנים המקלים את הנכסים שקיבלו מאבותיהם. והוא מתבקש לנו כדי שחינו כאן יהיו חיים של כבוד ודרך ארץ. ובשלום האלף-בית גם יהיה שלום לעם הזה".

ניצני ההתמודדות של מירסקי עם ביאליק ומבטאו טמונים בהערה שלו שנדפסה ב"לשונונו" בשנת התש"ח. שם כתב מירסקי בעניין חריזה ומבטא והעיר על חריזתו הסוטה של ביאליק, שחרז הגמלה עם אלה:

וְעֵצִי הֶגֶן הַמְסַפְּלִים
 יַעֲמְדוּ עֲלֻבִּים וְסָחוּפִים,
 וְכֹאֲלוּ מִתּוֹנָה יִדְלָפוּ
 עֲנָפֵיהֶם הִטְפּוּחִים וְכַפּוּפִים [...] יוֹדֵעַ אֲנִי, חֲבִיבִי,
 כִּי טוֹבִים הַגִּשְׁמִים הָאֵלֶּה;
 הֵם קָרָאִים הַקָּצֵר לַשָּׁדָה,
 הֵם אִמְרִים לָפָר: הַגְּמֵלָה!

ח"נ ביאליק, שירים (תר"ן-תרנ"ח), מהדורה מדעית, עמ' 299

לדברי מירסקי אין ללמוד מן החרוזים האלה דבר, שכן אין יסודם בפונטיקה העברית אלא באוזן המשורר. אוזנו של ביאליק שמעה צלצול חזק ובהיר בלמ"ד ובצירי שלפניה, ומשום כך ויתרה על ההבדל בין קמץ וסגול בהברה החותמת את הטור השירי. העיר על דברים אלה העורך המלומד נ"ה טור-סיני שיסודה של החריזה הזאת "במבטא אשכנזי מלעילי מרושל". מירסקי היה כבר אז מתוחכם ורגיש הרבה יותר.

במאמר שכתב מירסקי כחמש שנים מאוחר יותר הסביר יפה את הגבול שבין הלשון וחקרה ובין המשורר: "נראה שתחום תחום למעשיו של חוקר הלשון בשירי משורר, ואין בתחום זה אלא העיון והבדיקה בלבד. לשון שלא עלתה יפה בשירו של משורר, יכול שהיא קלקלה, אבל אין משיבים עליה. משל לענף של אילן שנתעקם דרך גידולו, והרי צורת עקמימות תלויה בענף, אבל אינו בהשבה" (בחינות בביקורת הספרות, התשי"ד). כך גם הגן על מעידות בלשון השיר של משוררים גדולים בנימוקים מתחום הפואטיקה; שעל ידי כך בא תיקון למשקל של השיר. את פְּקַחַת עֵינַיִם אצל יל"ג תחת פְּקַחַת עֵינַיִם הוא תלה במשקל הדקטילוס שנתקיים במבטאו האשכנזי (מוטעם, לא מוטעם, לא מוטעם):

פְּקַחַת עֵינַיִם וְשִׁלּוֹחַת הָרֶגֶל.

התמודדות עם ליטא ומבטאה מקיים מירסקי גם בביתו שלו. בשירת עצמו לא יכול היה מירסקי בוודאי להימלט מלשון-אָם וממבטאה. הוא אמנם כתב בחרוז מודרניסטי בלתי מדויק, וחרז ברוח חופש השיר שְׁבֻלַת עַם לְסִבֵּל אֶת. אבל באותו אופן גם חרז מְגֻזְעוּ עַם וְתֵהָא זו בהבלעה גמורה של העי"ן,¹ וכן חרז עי"ן באל"ף בצמד צִמְאִי/פָּצְעִי.² כן חרז כ"ף רפה בחי"ת בצמדי מילים כמו בְּכִי/לָחִי,³ בְּכִי/מָחִי⁴ ועוד. נראה שבשירה התגברה

1. עלי שיח – שירים, ירושלים תשכ"ו, עמ' מז; דין השיר – שירים, ירושלים תשנ"ד, עמ' צח.

2. עלי שיח, עמ' פז; דין השיר, עמ' יז.

3. עלי שיח, עמ' עד; צד; דין השיר, עמ' כב, נג.

4. עלי שיח, עמ' צה; דין השיר, עמ' נג.

על מירסקי המיית הלב המודרניסטית נוסח תל־אביב אף על חשבון הלכות שם מבית המדרש הירושלמי.

גבורת עשייתו של מירסקי וכוחו היוצר מתגלים עוד בחלקות אחרות של שירתו. בגבורת נפש כתב את הקרובה על השואה "רשות לקדשה וקדיש". מסתבר שלא קל היה לו למירסקי לאמץ את הסוגה הספרותית העתיקה הזו. הקדושתא מפייסת כידוע את תפילת העמידה ומקשטת אותה בקטעי שיר הבאים להכין את הרגע הגדול של ההכרזה המקדשת "קדוש קדוש קדוש". וכבר גילה מירסקי את דעתו על הסוג הקדמון הזה. לשיטתו יש בו סיפור מעשי אבות, ואיננו תפילה ובקשה אלא פיוט תולדותיהם של אבות האומה. הרוח השרויה על הקדושתא היא לפי מירסקי רוח של רוע ונחת המיוחדת לאפיקה. רוח זו של שלווה אפשרה לפייטן לפרוץ את מסגרת מקומו וזמנו ולהפליג אל עולמם של ראשונים. לדעתו אותה רוח הקודש האפית נטשה את פייטני אשכנז המאוחרים. בזמנים של טירוף מערכות, ובמיוחד לאחר מסע הצלב והגזרות הקשות של תתנ"ו, לא נותר עוד בפייטני אשכנז הכוח לומר קדושתות. הפייטנים שבאו בזמנים שאחר כך אמרו סליחות וקינוות וגזרות, לא עוד קדושתא. עולם האבות, שהתרחק מן האחרונים, שלל מהם את היכולת להתרומם ולהמריא. פיוט מעשה האבות הוא דרכם של ראשונים, שזכותם עמדה להם בפני גזרות ושמד, אבל הדורות האחרונים שזכותם לא עמדה להם וקומתם שחה – דים בסליחות ובקינוות. ובלשונו של מירסקי: "שהקרובה קידשה קדושת השעה הקדומה, וכי אין קדושה נוצרת בדורות של אחרונים" ("הארץ", 7.10.47).

על רקע הדברים הללו נוכל להבין את גודל מעשהו של מירסקי, שדווקא בנושא השואה בחר לכתוב קדושתא. ולא לחינם הוא הסיע את הקדושתא שלו מעולמו של קדוש לעולמו של קדיש וקרא לה "רשות לקדושה וקדיש". הדבר ניכר גם בגוף היצירה. בעולם הקדושתא הקלסי מצפים המלאכים בקוצר רוח וברוח תורת הסוד ל'קדושה' של ישראל בארץ כדי שתהיה להם הרשות לומר 'קדושה' בשמים. אבל מה קדושה יכולה לעלות מגיא ההריגה?

[...] כָּל מְלָאךְ מֵאֲחִיו

מְבַקֵּשׁ רִשְׁיוֹן לְקֹדֶשׁ, וְקֹדֶשׁהּ בֵּין שְׁנֵי חוֹרְקָה –
וְאֵין רְשׁוֹת. מְצַפִּים לְקֹדֶשׁת יִשְׂרָאֵל קְבוּצֵי מָטָה כִּי תַעַל,
בְּטָרֶם יְקַדִּישׁוּ יְהוּדִים בְּפוֹלִין לֹא יְקַדִּישׁוּ בְּמַעַל.
לֹא עֲלֵתָה הַקֹּדֶשׁה מִנִּי לִיטָא, לֹא תֵאמַר בְּרַקִּיעַ,
כִּךְ הִלְכָה [...]

בצר לו הוסיף מירסקי בסוף היצירה את החלק העשירי הקצר והמצמרר, ולאחר תשעת החלקים התקנייים של הקדושתא המשיח מתערב, ובאין יהודים ובלית ברירה הוא אומר בפיוט העשירי קדיש במקום קדושה:

וְעַל קְבָרִים שֶׁם מְשִׁיחַ גִּוְהָר בְּבִקְעָה, שֶׁקְבָרָה אֶל קְרִבָּה
יִשְׁלִיךְ רֶגֶב עֶפֶר, וַיִּבְעַפֵּעַ: יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמָה רַבָּא.

עד שהוא מגיע לחתימה הזאת המשיח מתעצם ברוח הסוג, אבל באופן אירוני – עם

האבות, התובעים מידי את הבנים: משה רבנו, דוד המלך, רחל אמנו ולבסוף קשה מכולם אחד מן האחרונים ר' יצחק אלחנן מקובנה, בן עירו של מירסקי. ר' יצחק אלחנן מתריס בלשון הרבנית השגורה בפיו:

רַבֵּנוּ מְשִׁיחַ: אֵימָּה? [...]
מְשִׁיחַ בְּלִי יְהוּדִים מְפֹלֵין מִרִּיסִין מְלִיטָא?
מְשִׁיחַ בְּלִי בְּעָלֵי בְּתִים? מְשִׁיחַ, מְפָרֶכֶת הַשָּׁטָה.

כידוע המשיח עתיד לבוא בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב, אבל איש עוד לא העלה על הדעת שהוא יכול לבוא באין דור. כדי להבין את טענתו המלומדת של ר' יצחק אלחנן על המשיח, צריך להכיר עוד את המדרש על דברי אברהם אבינו ליצחק: "אֱלֹהִים יִרְאֶה-לוֹ הָשָׂה לְעֹלָה בְּנִי" (בראשית כב, ח). לפי האגדה רמז אברהם בעצם בדבריו אלה ליצחק – בשינוי הפיסוק – שהוא הוא השה לעולה: אֱלֹהִים יִרְאֶה-לוֹ הָשָׂה; לְעֹלָה בְּנִי. וכך אמנם נדרש הפסוק באגדה. באגדה זו השתמש כבר גם ר' מאיר בר יצחק ש"ץ מוורמייזא, בעל ה"אקדמות", שראה כנראה את מסע הצלב הראשון וכתב בפיוט העקדה שלו למנחה של יום הכיפורים:

קָרַב חֲלוּפּוֹ וְלֹא מְחַלֶּפֶת הַשָּׁטָה

מכיוון שקריאת אברהם לרחמים נתקבלה והוא הקריב איל תחת בנו, לא עוד צריך היה להחליף את פיסוק השיטה (השורה) ולקרוא "לְעֹלָה בְּנִי". לעומת זאת ר' יצחק אלחנן מטיח בפני המשיח שעקד את הבנים והחליף את השיטה, לא כמו אצל ר' מאיר ש"ץ.

כך יש אפוא לקרוא שיר של מירסקי: על יסוד מקראות ועל יסוד מדרשי חז"ל ומעל לכול על יסוד שירת הדורות. מירסקי נושא ונותן בכתביו עם רובדי הלשון כולם ועם תרבות ישראל לאורך ולרוחב. אבל מי שסבור שאחרי כל זאת הוא ירד לעומק הפשט של שיר של מירסקי, טעות בידו. מסתבר שר' יצחק אלחנן מדבר אל המשיח במלעיל – בנוסח ליטא – ובמשמעות המאוחרת של הביטוי 'מופרכת' או 'מהופכת השיטה'; המשתמש בביטוי זה בספרות ההשכלה מתכוון להתריס ולומר: טעות היא בידך, לא יעלה על הדעת! כדי לציין את המבטא המתבקש כאן אף ניקד מירסקי את המילה בתים בפתח, כדרך ההגייה של הצירוף בעלי בתים בלשון האשכנזית היהודית.

עד כדי כך תקיפה הייתה חירות המשורר והשיר בעיניו של אחרון פייטני אשכנז העומדים בשער, שהתריס באמפיברך, הנדיר בהטעמה הספרדית אך רגיל בהטעמה האשכנזית (לא מוטעם, מוטעם, לא מוטעם):

מְשִׁיחַ בְּלִי יְהוּדִים מְפֹלֵין מִרִּיסִין מְלִיטָא?
מְשִׁיחַ בְּלִי בְּעָלֵי בְּתִים? מְשִׁיחַ, מְפָרֶכֶת הַשָּׁטָה.

בביתו שלו תקיפה הייתה על מירסקי ידה של מסורת לשון-אם וצליליה. כאן דחתה מנגינת הלב אף את שיקולי העיון האקדמי ושלום הבית, ובשעה שכתב שיר היה מירסקי נאמן למירסקי בלבד. הלכה ומעשה נתמזגו באישיותו הנפלאה מיזוג נדיר.

ב. אישור מונחי האריגה האמנותית

מ' בראש: הוועדה למונחי אריגה אמנותית פועלת שנים אחדות ועשתה עבודה ראויה לכל שבח. לפני שנבוא לאשר את רשימת המונחים פרי עמלה, אנו נדרשים לניקודו של כלי האריגה נול. גדר המחלוקת הוא אם הכלי ייקרא נול או נול. תציג את השאלה הגב' גדיש.

ר' גדיש: המילה נול בצורתה העברית אינה במקרא ובלשון חז"ל, אך באה בימי הביניים, למשל ברש"י למסכת שבת. בארמית של התלמוד הבבלי הצורה היא נולא (בבא בתרא יג, ע"ב) ובערבית נול. ועד הלשון קבע את הצורה נול במילון למונחי האריגה משנת התש"ז, כנראה משיקול דקדוקי: כיוון הדו-תנועה aw שבצורות בארמית ובערבית ל-o. במילונים השונים אנו מוצאים את שני הניקודים. למשל, נול אצל בן-יהודה אבל נול אצל אבן-שושן וכנעני. מילון גור נותן לצד נול את הצורה נול. בעקבות הדיון המחודש במונחי האריגה עלתה השאלה בישיבת הוועד המשותף. רוב החברים תמכו בצורה נול – לצד הניקוד נול או כניקוד הבלעדי – בהיותה הצורה המוכרת והמשמשת בציבור, אבל הם החליטו להעביר את השאלה לוועדת הדקדוק. בוועדת הדקדוק היה תיקו בין שתי האפשרויות, ופירוש הדבר שהקביעה משנת התש"ז נול נשארת בעינה. על החלטה זו מערער האד' אבנר, והיא עומדת להכרעתכם.

א' אבנר: המילה נול משמשת בלשון העברית החדשה כבר עשרות שנים, והיא מופיעה בצורתה זו למן ימי בן-יהודה ואילך. ייתכן שהיא נכנסה לעברית בהשפעת נולא הארמית ושבצורתה העברית המקורית הייתה נול, וייתכן שלא. אין לדעת בוודאות. אבל אפילו היה מדע הלשון קובע בוודאות שצורתה המקורית של המילה היא נול, אי אפשר לנו לבוא היום ולהשליט את הארכאולוגיה המדעית על הלשון החיה. האם בעקבות חקר הלשון נבוא היום גם לקבוע אולד במקום אולר? ברי שאת הלשון החיה לא ישנה מעשה כזה, ורק את הציבור ירחיק מן האקדמיה.

האקדמיה רשאית לפסול מילה הסותרת את רוח העברית, מה שאיננו כן לגבי נול. אינני מציע לפסול את הקריאה נול. הרוצה להדר ולדקדק לפי החלטות ועד הלשון מלפני למעלה מחמישים שנה – אין למנוע זאת ממנו, אבל ודאי וודאי שאין לפסול את הקריאה נול. אפשר לאשר את שני הניקודים, אבל הראשון שבהם צריך להיות נול.

ד' טלשיר: אני תומך באפשרות ששתי הצורות תאושרנה, אבל הראשונה שבהן צריכה להיות נול.

מ' בראש: שתי צורות כמוהן כשני מונחים. זהו פתרון שאני בדרך כלל משתדל להימנע ממנו.

י' עופר: המילה נול באה במונחי האריגה שלפנינו למעלה מתריסר פעמים. לא כדאי שבכל מקום תופענה זו לצד זו שתי הצורות נול, נול.

א' דותן: אני מקבל את דבריו של האד' אבנר ורוצה רק להוסיף שגם מצד הדקדוק אפשר להכשיר את הצורה נול. הרי יש לנו שמות כגון לוח, לוח ולוחב, שבערבית נמצא במ את הדו-תנועה aw. אם כן דו-תנועה זו אינה חייבת להתכווץ ל-o, וגם התנועה u באה בחשבון.

י' בלאו: נקודת המוצא איננה הנוהג בציבור, אלא החלטת ועד הלשון. ועד הלשון החליט נול, ומאחר שכל החלטותיו הופכות אוטומטית להחלטות האקדמיה, זאת היא ירושתנו והיא עומדת לדורות. אם נקבל נול, בין כאפשרות יחידה ובין לצד נול, פירוש הדבר שאנחנו משנים את ההחלטה, ולשם כך צריכה להיות סיבה טובה מאוד. סיבה כזאת אין, אפילו רוב האנשים אומרים נול. אפשר שמחר יגידו נול.

א' חזן: שמענו נימוקים המכשירים את הצורה נול מבחינת הדקדוק. לדעתי קיום הצורה נול בפי הציבור ובמילונים – גם אחרי החלטת ועד הלשון – הוא סיבה מספקת להוסיף להחזיק בה. אפשר, כפי שהוצע, לקבוע את שתי הצורות – האחת זכר לאטימולוגיה והשנייה כפי הנוהג בציבור, אבל אם עליי לבחור באחת מהן, הייתי מקיים את הצורה נול על פי הכלל "פוק חזי מאי עמא דבר".

מ"צ קדרי: גם אני חושב שסיבה מספקת לשנות את החלטת ועד הלשון היא הדאגה שפעולות האקדמיה לא תהיינה רחוקות מדיי מן הנוהג בלשון.

מ' בר-אשר: שינוי החלטות קודמות איננו דבר פשוט וודאי שאין להקל בו ראש. ואולם אין ספק שהלשון החיה היא גורם שצריך להביאו בחשבון בכל החלטה שמקבלים. נצביע תחילה אם לקבל את שני הניקודים או רק אחד מהם.

הצבעה

בעד נול לצד נול – 9

בעד נול או נול – 18

בעד נול – 6

בעד נול – 21

הוחלט: נול.

א' אירמאי: הערתי על החלופה למונח pulley שברשימה – גלגלה ולא גלגלת – נתקבלה על דעת יושבת ראש הוועדה. אני רוצה להוסיף שברשימה מופיעות זו לצד זו החלופות גומי ולטקס, ונראה כי יש כאן בלבול בין מושגים שונים. לטקס הוא השרף הנוסף מהעץ; כשמוסיפים לו חומרים שונים מתקבל גומי.

מ' בר-אשר: העניין ייבדק ובמקרה הצורך יתוקן. אם אין הערות נוספות, אבקש מן המליאה לאשר את רשימת מונחי האריגה האמנותית.

אושרה רשימת מונחי האריגה האמנותית.

ג. מילים בשימוש כללי

הודעת הוועדה למילים בשימוש כללי

1. קורא שופט - reviewer, referee, reader, lector
2. כתב עת מבקר - refereed journal
3. קודית (קוים) - bar code
4. שתי הצעות לימולטימדיה ולימדיה:
א. אחת מן הצורות: מצע, מצעה (לפי זה: מצע / מצעה = מדיה; רב-מצע / רב-מצעה / רב-מצעים = מולטימדיה)
ב. השארת המונח הלועזי: מדיה, מולטימדיה
5. התאמה פרטית - personalization
6. מחלום - (electric) shocker
7. טעמה - רציונל
8. מוקד ערפי - back office

רקע

1. קורא שופט - reviewer, referee, reader, lector
תמונת המצב שהוצגה לפני הוועדה:
א. תמורת reviewer, referee, reader, lector משמשים בעברית בתחומים השונים קרין, קורא חיצון, לקטור, רפרנט, מבקר, קורא ממחה.
ב. השם המופשט המשמש בתחומים השונים הוא קרינות, הערכה מקצועית, הערכה מדעית, שפוט.
בירורים העלו שהתבחנה הקיימת באנגלית בין referee (המונח המשמש בפרסומים מדעיים, בעיקר במדעים המדויקים ובמדעי הטבע אך גם במדעי החברה לצד reviewer) ובין reader (המשמש בעיקר בהוצאות ספרים) אינה הבחנה מהותית, ולפיכך הוחלט לקבוע מונח אחד תמורת כל המונחים המשמשים באנגלית.
הצעות אחרות שעלו: קראן, קרין, קורא, קורא מבקר, קורא ממחה, קורא מעריך.
2. כתב עת מבקר - refereed journal
הדיון במונח זה עלה בעקבות הדיון במונח מס' 1 (לעיל). המונח המשמש הוא כתב עת שפוט. הצעות אחרות שעלו בוועדה: כתב עת בדוק, כתב עת נשפט.
3. קודית (קוים) - bar code
המונח הועבר לוועדה למילים בשימוש כללי מן המליאה (ישיבה רנה, מרחשוון התשס"א). המונח נדון קודם לכן בוועד המינוח מטעם הוועדה למונחי הספרנות.
במליאה הוזכרו כמה הצעות: 'קוד-קו', 'תרכו', 'קוד-תוים'; במכון התקנים נקבע קוד מוטות.
הגדרה על פי מילון רב-מילים: קוד המורכב מסדרה של קווים או מלבנים (bars), לעתים בצירוף ספרות, והמוטבע על מוצרים שונים ומספק מידע על סוג המוצר, מחירו וכד'. הברקוד נקרא ומפוענח בסורק ממוחשב.
במילון צרפתי מקוון נמצאו המונחים האלה: code à barres; code zébré; code a bâtonnets.
בעולם יש מערכות תקינה הקובעות את תקני הברקודים כדי שאפשר יהיה לעשות בהם שימוש בין-לאומי. בישראל עוסקת בתקינה האגודה הישראלית לקידוד מוצרים.
אשר לפועל ("לברקד מוצר"; "חשוק הפרטי מבורקד") - השימוש בו נחשב סלנג בקרב בעלי

מקצוע, והוא מצומצם כי את סימון הברקוד עושות מכונות. כמו כן בשם האגודה הנוכרת משתמשים ב'קידוד' ולא ב'ברקוד'. מכאן הסיקה הוועדה שהפועל אינו נחוץ באמת. אף כי היו חברים בוועדה שסברו כי יש להשאיר את המונח בלועזיתו, החליטה הוועדה להציע מונח עברי.

נימוק להצעת הוועדה: הצעת הוועדה 'קודית' (קווים) מעמידה מונח של מילה אחת במקום 'ברקוד', שאפשר להוסיף לו סומך המבחר את ייחודו של הקוד המסוים. בעתיד, כאשר יפותחו דרכי קידוד אחרות, תוכל המילה להמשיך ולשמש בתוספת לוואי אחר. ההצעה תִּרְקוּ זכתה גם היא בתמיכה גדולה יחסית. הצעות אחרות שעמדו להצבעה בוועדה: פִּסְקוֹד, קוֹדִית, קוֹד קָוִים.

4. מָצַע / מָצָעָה / מְדִיָּה; רֶב־מָצַע / רֶב־מָצָעִים / מוֹלְטִימְדִיָּה
המונח 'מולטימדיה' הובא בעבר לפני המליאה (ישיבה רמג, מרחשוון התשנ"ט, אוקטובר 1998), וזו נטתה להמליץ על קיום המילה הלועזית, אלא אם כן תציע הוועדה מונח עברי מוצלח.

הגדרה מן האינטרנט: (שם עצם, זכר) טכניקה המאפשרת לכנס באותו "מקור" אמצעים אורקוליים (טקסטים, צלילים, תמונות ואנימציה) ואמצעי מידע (תכנות, נתונים), ומפיץ אותם בו בזמן בדרך חידודית; צוות או תעשייה העוסקים בטכניקה זו ("האנציקלופדיה המקוונת" בצרפתית).

דוגמאות צירופים עם 'מולטימדיה': יצירות מולטימדיה, מוצרי מולטימדיה, שוק מולטימדיה, אנציקלופדיית מולטימדיה, מצגת מולטימדיה, יישומי מולטימדיה, תכנות ולמדיות מולטימדיה, חברות מולטימדיה (וגם בשמות החברות, כגון אטלנטיס מולטימדיה בע"מ), מולטימדיה עשירה.

הוועדה קיימה דיון ארוך (בשלוש ישיבות) במונח. מלכתחילה ביקשה הוועדה לקבוע מונח רק ל'מולטימדיה'. אחת ההצעות הייתה רֶב־צָנָה. ואולם במהלך הדיונים התברר שקשה לנתק את המונח 'מולטימדיה' ממונחים אחרים שבהם הרכיב 'מדיה' משמש. מדובר הן במונחים מקצועיים בתחום טכנולוגיית המידע (לדוגמה: היפרמדיה (hypermedia), מונר-מדיה (monomedia, single-media), מדיית תפיסה (perception medium), מדיה חידודית (interactive medium), הן במילים בשימוש כללי כגון 'מדיה-טק', איקון בשם 'מדיה' באנציקלופדיה ממוחשבת.

הוועדה למונחי טכנולוגיית המידע נוטה לקבוע 'מדיה' בכל הצירופים, ולפי הצעתם 'מולטימדיה' יהיה בעברית רֶב־מְדִיָּה.

לפני הוועדה עמדו שתי אפשרויות: האחת להשאיר את 'מדיה' בלועזיתו והאחרת למצוא ל'מדיה' חלופה עברית שתשמש בכל הצירופים.

בתגובות שהתקבלו מחברי האקדמיה היה רוב בעד השארת 'מולטימדיה', 'מדיה' – בין היתר בנימוק ששום הצעה אינה מוצלחת.

בדיון האחרון בוועדה היה רוב קטן למילים מָצַע או מָצָעָה (מן 'אמצעי'). המיעוט תמך בהשארת המונח הלועזי.

הוחלט אפוא להגיש למליאה את שתי ההצעות האלה:

א. הצעת הרוב: מָצַע או מָצָעָה

לפי זה: מָצַע / מָצָעָה = מדיה; רֶב־מָצָעָה / רֶב־מָצָעִים = מולטימדיה

ב. הצעת המיעוט: השארת המונחים הלועזיים – מְדִיָּה, מוֹלְטִימְדִיָּה
הצעות אחרות שעלו: מְדִיָּה, מְדִיָּה.

5. הַתְאָמָה פְּרָטִית – פרסונליזציה

מבחינים בין customization ובין customization: personalization – התאמה של דבר (בתחום המחשב, בדרך כלל חבילת תכנה) לצרכים של ארגון מסוים. לשם כך נעשים שינויים בתכנה. 'פרסונליזציה' היא למשל שהמערכת קובעת אילו מן האופציות הקיימות בה יעמדו

לרשות משתמש מסוים (לדוגמה בתכנה של הנהלת חשבונות שיש בה רכיבים העוסקים בלקוחות, רכיבים העוסקים במלאי וכד' אפשר לקבוע אילו רכיבים יהיו זמינים לכל עובד); בתכנות מתוחכמות יותר, בעיקר באינטרנט, המערכת לומדת להכיר את המשתמש, ובונה פרופיל התנהגות שלו במערכת, ומתאימה לפי זה את התנהגותה כלפיו (למשל, במרכול מקוון המערכת לומדת אילו מוצרים הלקוח מזמין בדרך כלל ומה סדרם, ולפי זה היא מוליכה אותו בפעמים הבאות במסלול המתאים לו). אין מדובר בשינוי בתכנה כב-*customization*, אלא בסוג של יחס אישי בין המערכת ובין המשתמש. 'פרסונליזציה' היא גם ניסוח של מכתב סטנדרטי שמשולב בו שוב ושוב השם של הנמען המסוים.

'פרסונליזציה' משמשת אפוא בעיקר במשמעות 'התאמה אישית' (וגם במשמעות של 'מידור'), אלא שהצירוף התאמה אישית מקובל ורווח כתרגום ל-*customization* במחשבים האישיים (ובפעול 'קסטומיזציה' במחשב מציינת אפשרויות שהמשתמש קובע לעצמו).

חברי הוועדה נטו לקבוע צירוף ולא לחדש מונח. הוועדה התלבטה בין 'התאמה לפרט' ל'התאמה פרטית' – ולבסוף העדיפה 'התאמה פרטית' בשל המבנה המקביל ל'התאמה אישית'. בוועדה למילים בשימוש כללי וכן בוועדה למונחי טכנולוגיית המידע עלו הצעות רבות אחרות, ובהן *התאמה לפי שם* / *התאמה שמיית*; *אשוי*, *האישיה* (מן 'איש'); *תפרוט*, *מפרוט* (מן 'פרייט'); *אדום*, *אדמות* (מן *אדם*); *מטעם*; *הוחדה*; *מתאור*.

6. מְהֵלוֹם – (electric) shocker

מדובר במכשיר להגנה עצמית הנותן לתוקף מכת חשמל שמהממת אותו לזמן מה. הוועדה מצאה שני שורשים הבאים בחשבון לגזור מהם את המונח: המ"ם, הל"ם, והתלבטה איזה מהם עדיף.

ההצעה מְהֵלוֹם זכתה ברוב קולות גדול בוועדה בשני שלבי הדיון. יוער שהמילה משמשת בפיוטים במשמעות 'מהלומה' (כעשר היקרויות במאגר המילון ההיסטורי).

הצעות אחרות שעלו: מְהֵלֶם, הוֹלֶם; מְהֵם, מְהֵמֶם, מְהֵם, מְהֵם.

7. טַעֲמָה – רציונל

מילון רב-מילים: מערכת הנימוקים, הסיבות וההצדקות ההגיוניות למעשה, לאמונה וכד'; הלוגיקה שמאחורי משהו.

מילון אוקספורד הקצר: rationale – 1. A reasoned exposition of principles; an explanation or statement of reasons. 2. The fundamental or underlying reason for or basis of a thing; a justification.

דוגמאות שימוש:

- הקמת מוזאון ופארק מדע ממוחשב – רציונל: אשכול הפיס... משרת תלמידים המגיעים מ-22 יישובים...
 - [בנוגע למושג "שנת הכשרה"] המטרה היא לשלב חוויות ותכנים, ולפתח רציונל חינוכי אחיד.
 - ועדת מילגרום המשיכה לאמץ את רציונל הפיצוי הכספי שהיה מקובל לפני כן...
 - בגלריה שלה התחילו לדבר על אמונות היוצאת מתוך רציונל כלשהו.
 - קשה לתבין מה הרציונל המנחה אנשים המתגוררים באזורי סכנה לשוות לעצמם חיים...
 - הייחוד בהתקשרות זו הנו הרציונל העומד מאחוריה: אינטרנט כסוג של תעשייה שמאיצה את הכול.
- בוועדה עלו שני כיוונים:
- האחד – שלא לקבוע מונח אחד תמורת רציונל, אלא להציע מגוון של חלופות (כגון צידוק, טעם, החיגיון שביסוד, מערכת הצידוקים / הטעמים);

השני – לחדש מילה.

ההצעה טַעֲמָה זכתה ברוב (קטן).

הצעת המיעוט – לא לקבוע מונח אחד ולהציע מגוון חלופות. יוער שבמילה טַעֲמָה בעצם אין חידוש (טעמא' הארמית), ואפשר להחיל עליה את מה שהוחל במילים אחרות מן הארמית בסיומת a שנקלטו בעברית ונכתבות היום בה"א. הצעות אחרות שעלו בוועדה ומחוצה לה: הַנְמַק, הַגִּיוֹן, תְּבוּנִית, תְּסַבָּה, שְׂכָלָה.

8. מוקד עֲרָפִי – back office

לאקדמיה פנה בעניין זה מנהל שיווק ושירות לקוחות בשירותי בריאות כללית. מדובר בצוות העומד מאחורי מוקד טלפוני (כגון מוקד להזמנת תורים ולמתן מידע שמפעילה קופת חולים על ידי גורם חיצוני). הצוות מופקד על עדכון המידע במוקד, על פתרון בעיות ועל מענה על שאלות המוקדנים, ואף יוזם שינויים ועדכונים. הפונה סיפר שההצעה 'עורף תפעולי' שעליה חשבו מסורבלת ואף מתנגשת עם מערך תפעולי אחר חקשור ללוגיסטיקה. כמו כן לכל מחוז של חקופה יש back office משלו, ובסופו של המונח צריך לבוא שם המחוז. הצעת הוועדה: מוקד עֲרָפִי.

הצעות אחרות שעלו: משרד עורפי, צוות עורפי, מוקד אחורי.

מ' בר-אשר: הוועדה הביאה לפנינו שמונה הצעות; נדון בהן זוגות זוגות. יציג אותן יושב ראש הוועדה.

מ' קיסטר: כאמור בדברי הרקע שלפניכם, לקוֹרָא שוֹפֵט באנגלית משמשות כמה וכמה מילים, אבל מאחר שהבדיקות העלו שאין ביניהן הבדלים מוחלטים, החליטה הוועדה להציע חלופה אחת לכולן. ההצעה שזכתה לרוב קולות בוועדה היא קורא שופט, אבל זו רק אחת מכמה הצעות שבהן קורא הוא הרכיב הראשון ושזכו לתמיכה. אחד הדברים שצריך להביאו בחשבון בהקשר זה הוא המונח השני refereed journal. בעברית משמש פֶּתֶב עֵת שְׁפִיט, וברי מדוע שם התואר שְׁפִיט אינו מתאים כאן. הוועדה מציעה פֶּתֶב עֵת מְבַקֵּר, ועדיין אין נוחה דעתי מחוסר ההתאמה – תרצו לומר חוסר העקיבות – בין שתי ההצעות קורא שופט וכתב עת מבוקר; שופט באחד ומבוקר באחר כששני הדברים קשורים זה בזה. כשלעצמי אינני בטוח שהשורש שפ"ט נכון כאן. הייתי מבכר דבר מה צנוע יותר. אבל אחד השיקולים שבוודאי צריכים להישקל הוא אם להשתמש בשני המונחים באותו שורש.

מ' בר-אשר: בשם האד' בן-חיים אני מביא את הצעתו למונח הראשון מִחְנָה דַּעַת.

ק' כ"ץ: הצעות הוועדה לשני המונחים אינן טובות בעיניי. הקורא איננו שופט. הוא מקבל את כתב היד וצריך לחוות דעתו עליו, אבל איננו שופט. ההצעה כתב עת מבוקר היא דרמשמעית. אפשר להבינה ככתב עת שכתבו עליו ביקורת, ולכן אולי עדיף לקבוע כתב עת בדוק.

י' בלאו: בחוות דעתו של הקורא אפשר לראות משום ביקורת. אינני רואה כאן את הדור משמעות.

א' טריינין: לטעמי הקורא הוא בהחלט שופט. לעתים קרובות העורך איננו מצוי כלל בתחומו של המאמר, והקורא חורץ את דינו של המאמר אם יידפס או לא. ייתכן ערעור, אפשר שתתבקש דעה נוספת, אבל דעתו של הקורא על המאמר היא בחזקת שיפוט גמור.

מ' עסיס: אינני חושב שדרוש כאן מונח מסורבל בעל שני רכיבים. טובה יותר ההצעה קריין.

א' טל: גם אני חושב שהקורא אינו שופט את המאמר. הוא סוקר אותו ומחווה דעתו, אבל השופט הוא בכל זאת העורך. אני חושב שהמילה קורא מספקת. אשר לכתב העת, נהגנו לקרוא לו כתב עת מדעי. אם רוצים להבחין בין כתב עת שרק העורך מחליט אילו מאמרים יפורסמו בו לכתב עת שמערכת או מנגנון כלשהם עושים כן, אפשר לקרוא לזה האחרון כתב עת סקור או נסקר.

א' הורביץ: נראה לי ששפיט עדיף ממבוקר כי הוא שקוף וחד-משמעי יותר. מבוקר יכול להתקשר באסוציאציה גם לביקורת וגם לביקור. שפיט על פי משקלו הוא מה שנתון או מסור לתהליך של שיפוט, והשורש שפ"ט נראה לי מתאים.

ש' אירמאי: אני בעד קריין במקום קורא, אפשר גם קריין מבקר, אבל מצד שני עדיף כתב עת שפיט ולא מבוקר.

א' אלדר: פעולת הקריאה היא החלק הטפל. ברור שמי שמתבקש להעריך מאמר ולקבוע אם הוא ראוי להתפרסם קורא אותו, אבל עיקר התפקיד הוא הערכת המאמר. אני מציע אפוא לזנוח את המילה קורא, אין בה צורך, ולקרוא לאדם מעריך.

מ' בריאשר: כנראה יש הבדל בהתייחסות לבעל התפקיד הזה בין אנשי מדעי הטבע לאנשי מדעי הרוח. בשביל אנשי מדעי הטבע הקורא שופט, ובשביל אנשי מדעי הרוח הוא מעריך.

א' אלדר: אשר לכתב העת, לא כתב העת מבוקר אלא המאמרים שבו. אני מציע להשתמש בשורש הלועזי, משהו מעין כתב עת מרופר.

א' יבין: עבדתי עם קריינים בתחום הספרות הרבה שנים, ואני יכול לומר שהם רואים את תפקידם כמחווה דעה ולא כשופטים. בהוצאת "עם עובד" מקובל לתת את הספר לכמה קריינים. ברור שאיש מהם איננו השופט.

ח' גורי: המונח המשמש בהוצאות הספרים הוא קריין, אבל אני מסכים עם האד' אלדר שתפקידו להעריך ולכן מעריך היא ההצעה המתאימה ביותר. אשר לכתב העת, אני מציע כתב עת מהימן.

א' שמעוני: מאחר שמפי רבים שמעתי שהקורא מחווה דעתו, אני חושב שראוי לו לשורש חו"י שישמש במקרה זה. הקורא יכול להיות חו"ן וכתב העת - מחנה.

מ"צ קדרי: לבעל התפקיד אני מציע לקרוא קורא מומחה.

י' בלאו: אני מסכים עם המצדדים במילה אחת במקום צירוף מילים לאדם הקורא. ההקשר ברור ואין צורך במונח מסורבל. טובה בעיניי ההצעה קריין. גם אינני חושב שהתאמת המינוח בין הקורא לכתב העת הכרחית, ואני מציע כתב עת מוערך. אינני חושב כאן מהדר-משמעות של שם התואר.

א' ממנ: שנים רבות היה מקובל במערכת "לשוננו" המונח קורא חיצוני ואני תומך בו. קוסמת לי גם ההצעה מעריך של האד' אלדר. אבל אינני חושב ש-referee או reader. reviewer הוא סוקר.

ד' טלשיר: אני חושב שהצירוף קורא מעריך טוב ממעריך לבד. אשר לכתב העת, הייתי שוקל כתב עת עריף במקום מוערך.

מ' קיסטר: חלק מהדברים שעלו כאן נדונו באריכות בוועדה, ואני רוצה להתייחס רק לכמה מן ההצעות. ההצעה קריין בהחלט אפשרית אם אין נרתעים מכך שזהו שם בעל מקצוע אחר לגמרי; שפיט ועריך שקולים במשקל שנתפס היום במידה רבה המקביל לסיומת האנגלית -able. שפיט בעולם המשפט הוא מה שאפשר לשפוט אותו, ולא בזה הדברים אמורים כאן; ההצעה מחנה חסרה את רכיבה השני דעת.

ר' גדיש: מאחר שהמילה קורא משמשת בכמה מחלופותיו העבריות המהלכות של המונח, אני רואה יתרון גדול למונח שזה רכיבו הראשון. כך גדלים סיכויי קליטתו של מונח חדש. ואולם נכונים הדברים שנאמרו כאן - העיקר במלאכה זו איננו הקריאה אלא השיפוט או ההערכה, ועל כן גם השם קריין אינו מתאים וגם השם קורא אינו יכול לעמוד לעצמו. קורא הוא מי שקורא את המאמר לאחר פרסומו, ולכן נדרש כאן לקורא שם תואר כלשהו.

הצבעה

- בעד מעריך 6 -
- בעד קריין 4 -
- בעד קורא (כרכיב הראשון) 18 -

- בעד קורא שופט 6 -
- בעד קורא מעריך 14 -
- בעד קורא מבקר 3 -
- בעד קורא ממנה 1 -

בעד קורא חיצוני – 5

הוחלט: קורא מעריך (lector, reader, referee, reviewer).

[הערת העורך: בשיבה רסו הוגש ערעור על החלטה זו ונדחה; ראה להלן, עמ' 256–258].

בעד פתב עת מבקר – 11

בעד פתב עת מערך – 11

בעד פתב עת שפוט – 4

בעד פתב עת נשפט – 1

בעד פתב עת פדוק – 2

מ' בר-אשר: נצביע כעת רק על שתי ההצעות כתב עת מבוקר וכתב עת מוערך.

בעד פתב עת מבקר – 11

בעד פתב עת מערך – 15

הוחלט: פתב עת מערך (refereed journal).

[הערת העורך: בשיבה רסו הוגש ערעור על החלטה זו ונדחה; ראה להלן, עמ' 256–258].

מ' בר-אשר: נעבור לשתי המילים הבאות: קודית וחלופה עברית למולטימדיה.

מ' קיסטר: הצעת הוועדה לקוד האלקטרוני בדמות קווים או עמודות הטבוע על אריות מוצרים היא קודית. מאחר שזהו היום הסוג היחיד, אין צורך בסומך קווים, ולכן נתנו אותו בסוגריים. לפיכך סתם קוד מסוג זה יהיה קודית. ואולם ההצעה צופה פני עתיד, ואם יקום קוד אלקטרוני שונה בצורתו, יינתן למילה קודית סומך אחר.

מציאת חלופה עברית למולטימדיה היא עניין סבוך, וכמעט שהחליטה הוועדה למשוך ידה מן העיסוק בה ולהשאירה בלועזיותה. על כן הבאנו את שתי האפשרויות להכרעת המליאה. אחת הבעיות באי-התערבות ובהשאת מולטימדיה על כנה היא שבועדה לסטנדרטיזציה המידע של מכון התקנים החליטו על צורת הכלאים רב-מדיה, ואם לא נקבע דבר אחר, אנו משאירים את הזירה בידי הצעה זו.

המבקשים חלופה עברית נתקלים בבעיות שמעוררת המילה מדיה הן מצד תוכנה הן מצד צורתה. למעשה אין בנמצא הגדרה טובה למילה מדיה. מבחינת צורתה היא מתנהגת ברבות מן השפות – גם באנגלית – כצורת יחיד אף שבלטינית היא צורת רבים, ואנו כבר עדים לבריאות משונות כגון מונר-מדיה. בסופו של דבר לאחר דיונים חוזרים ונשנים והצעות כאלה ואחרות הוברר לוועדה שלא תצליח חלופה עברית שלא תהיה בצלמה ובדמותה של מולטימדיה, כלומר נדרשת בבואה, ומכאן ההצעות רב-מצע, רב-מצע או רב-מצעים למולטימדיה, וכמובן מצע או מצעה למדיה.

א' דותן: אינני חושב שהחידוש קודית נחוץ כאן. אפשר לקבוע תו קו – הצעה שעלתה

בוועדה – או קוד קו, ואז גם לא חידשנו מילה וגם ייתכנו על בסיס זה צירופים חדשים בעתיד – אם יעברו לשיטת קודים אחרת שאינה בנויה מקווים.

א' טל: גם בתחום המחשבים משמש המונח מדיה. דומני שמדובר בדבר שקולט את מה שנכנס לזיכרון של המחשב. למונח זה בתחום המחשבים מתאימה המילה מַצֵּעַ, וכדאי לתת על כך את הדעת.

א' אבנר: לו הייתה הבחירה בין המילה הלועזית מדיום וצורת הרבים שלה מדיומים ובין חידוש חלופה עברית לא שקופה, הייתי מעדיף שהמילה הלועזית על מגוון משמעויותיה תישאר בעינה. אבל מכיוון שהמילה הלועזית מדיה צורת רבים היא בלטינית, ואין להוסיף לה עוד צורת רבים, בליט בררה עלינו לקבל את ההצעה מַצֵּעַ ולשים קץ לטעות.

א' טריינין: בכימיה משתמשים למדיום במילה תַּנְוֶה ובצורת הרבים תַּנְוִים, כמו גֶּזֶן – גִּזְנִים, ואם תבחר המליאה לקבוע חלופה עברית, נראה לי שתַּנְוֶה ולא מַצֵּעַ יכולה לשמשנו גם כאן.

ש' אירמאי: לדעתי ההצעה קודית אינה מספקת. אני יושב בוועדה לטכנולוגיית המידע, ואני שומע שמשמשים שם לא רק בשם העצם ברקוד, אלא חילצו ממנו שורש ומדברים על פְּרָקוּד ועל מוצר מְבָרָקָד. אם כן, אין די בשם העצם ונדרש גם פועל. אם לא תספק האקדמיה את הכלים הנדרשים, לא תתקבל קודית בציבור.

ר' גדיש: בירור באגודה הישראלית לקידוד מוצרים העלה שיש עניין בחלופה עברית לשם העצם ברקוד, אבל אין רואים שם צורך בפועל או בשם תואר כלשהו. לְבָרָקָד, מְבָרָקָד נתפסים כסלנג.

ש' אירמאי: אשר למדיה, בטרם היות המחשב השתמשו במדיום ליחיד ובמדיה לרבים; כך עשו גם האנגלים; בארצות הברית צורת הרבים הייתה mediums. כפי שאמר האד' טריינין, החלופה העברית הייתה תוּוֹךְ וברבים תוּוֹכִים, והשתמשו בה עשרות שנים. אבל כשהתעוררה שאלת שם התואר, לא הסכימו המשתמשים לקבל את שם התואר תוּכִי, וכך נולד באקדמיה החידוש מַצֵּעַ; אלא שהוא לא התקבל מפאת קרבתו למונח הרווח כל כך בתחום הטכנולוגיה מַצֵּעַ, שהרי איש היום אינו מנקד.

בעידן המחשב חל באנגלית שינוי. במקום medium החלו להשתמש ב-media ליחיד, כמו news 'חדשות', ובארצות הברית כבר נתקלתי בצורת הרבים medias. עלינו להתייחס אפוא למדיה כאל צורת יחיד, ואינני חושב שיש טעם במציאת חלופה עברית. יש הרבה סוגים של מדיה; לא רק מולטימדיה, אלא גם היפר-מדיה, אינטר-מדיה ועוד, ואין בררה אלא לאמץ את המונחים הבין-לאומיים מדיה, מולטימדיה וכיו"ב. תחושתי היא שהאקדמיה אינה מבינה את צורכי הציבור ואת מניעי התנגדותו להצעתה. מאחר שלמודי ניסיון אנחנו, אין טעם להחליט על מַצֵּעַ בשנית. סיכויי קבלת המילה קלושים, וחבל שהאקדמיה תתבזה.

מ' זמלי: מהשתתפותי בוועדת האלקטרוניקה של מכון התקנים גם אני יכולה לדווח על השימוש במילה תוֹךְ. כמובן גם שם התעוררו בעיות בשל נטייתה המשוונה של המילה, אלא שהצליחו לעקוף אותן. למשל, את צירוף הסמיכות תוֹךְ-תְּמַסְרֶת פִּירְקוּ וקִבְעוּ תְּנֹךְ שֶׁל תְּמַסְרֶת.

עניינה של המדיה היא עמדת הביניים, לתוֹךְ בין המְשַׁדֵּר למקבל, לעמוד באמצע. לא בכדי מדברים על אמצעי תקשורת. ואולם כאשר שאלתי אנשים הנוגעים בדבר מה היא מדיה, התשובה שחזרה ונשנתה דיברה על אמצעי רב-ממדים או רב-חושים. בעקבות זאת ובניסיון למצוא חלופה עברית הקרובה בצלילה למילה הלועזית הצעתי מְדִיָּה מֶן השורש מד"ד, שהרי גם השם מְמַד שורשו מד"ד.

להחלטת האקדמיה יש סיכוי להתפרסם ולקנות שביתה. עובדה היא שבועדת האלקטרוניקה של מכון התקנים מעכבים את פרסומו של אחד הפרקים בציפייה להחלטת האקדמיה. אבל צודק האד' אירמאי בטענה שאין טעם בקבלת מונח שכבר נכשל בעבר.

מ' עסיס: אם ברבות הימים לא יספיק השם קודית, ויצטרכו לפרש אם מדובר בקודית קווים או בקודית אחרת, עדיף כבר היום לקבוע קוד קווים ולא לחדש לשווא. אשר למדיה ולמולטימדיה, כל עוד אין לפנינו הצעה מוצלחת, אני מסכים עם האד' אירמאי שכדאי להשאיר את הדברים על מכונם.

י' ברויאר: היתרון בקודית שאיננו צריכים לסומך, לפחות כל עוד אין סוג אחר של קודיות. מאחר שהשם קוד משמש לעניינים שונים, אם יוחלט לאמצו גם כאן, לא נוכל לוותר על הסומך.

גב"ע צרפתי: אני מצדד בדעה שכדי לציין קוד-קווים אין לנו צורך בחידוש קודית.

הצבעה

בעד קודית (קוים) - 11

בעד קוד-קוים - 14

הוחלט: קוד-קוים (bar code).

בעד מונח עברי למדיה, מולטימדיה - 10

נגד - 15

הוחלט שלא להניח מונחים עבריים למדיה ולמולטימדיה.

מ' בריאשר: נעבור לשתי ההצעות הבאות: התאמה פרטית ומהלום.

מ' קיסטר: כפי שאתם יכולים לראות בדברי הרקע למונח personalization, יש למעשה

שני מונחים קרובים מאוד: customization ו-personalization. לו היה הדבר בידינו, אני מניח שהיינו קובעים כי personalization בעברית יהיה התאמה אישית ואילו customization התאמה ללקוח. מבחינת הלשון אלה חלופות שבהחלט מתקבלות על הדעת. דא עקא שכל מי שעובד עם תכנות מחשב מכיר את ההתאמה האישית, ובאנגלית היא נקראת customization. לפיכך אם אנחנו בוחרים שלא לצאת נגד המקובל, ואנו מקבלים את המציאות שלפיה התאמה אישית היא דווקא customization ולא personalization, אין לנו אלא למצוא חלופה עברית אחרת ל-personalization. זאת הסיבה שהוועדה מציעה למונח זה את החלופה הקרובה התאמה פרטית.

אשר להצעה מהלום לשוקר חשמלי, הוועדה נחלקה לשני מחנות. האחד צידד בשורש המ"ם משום שנראה המתאים ביותר לתיאור הפעולה של המכשיר, בהיותו מכשיר שנועד להמם; השני צידד בשורש הל"ם, בעיקר משום שמן השורש המ"ם לא נמצאו הצעות מניחות את הדעת מבחינת צלילן. למשל, מהלום נשמע טוב יותר מממהום. ומאחר ש-shock הוא הָלֶם, יכול shocker להיות מהלום.

ר' גדיש: התומכים בשורש הל"ם העלו בוועדה את הטענה שהשורש אינו משמש רק במשמעות הפיזית של מתן מהלומה, אלא גם במשמעות מושאלת, למשל בצירופים הלום יין והלום שינה. ומכאן שאין הכרח בשורש המ"ם.

א' דותן: אני בכל זאת סבור ש-shocker איננו הולם כי אם מהמם. מהלום הוא חלופה טובה לנפוט, אבל ל-shocker נדרשת חלופה מן השורש המ"ם – אולי המם.

א' אלדר: ממונחי הנדסת דרכים של האקדמיה אני מכיר את המונחים הָלֶמֶן והָלֶם במשמעות הפיזית של השורש. מצד שני, בבתי חולים ראיתי חדרי הָלֶם. חלופה עברית שהיא צירוף של שם עצם ושם תואר אינה נתפסת בדרך כלל כמונח, ומתקבלת בציבור רק אם זה גם מבנהו של המונח הלוועזי שבאים לתרגם. על כן אינני בטוח שרצוי ללכת במקרה של personalization בדרך זו ולקבוע התאמה פרטית. גם בהתאמה לפרט אין משום חידוש של מילה, ומאחר שהצירוף נשמע יותר כמונח, הייתי בוחר באפשרות זו.

ש' אירמאי: ל-personalization הייתי כמובן מעדיף התאמה אישית, אבל אם המונח תפוס, האפשרות התאמה לפרט טובה מהתאמה פרטית. פרטי הוא private, וזה דבר אחר לגמרי.

הָלֶם הוא כל שינוי פתאומי, ולכן השורש הל"ם נראה לי מתאים וההצעה מהלום טובה בעיניי.

ד' טלשיר: אני מסכים עם האד' דותן שמהלום מתאים לכלי שהולמים בו ושהשורש המ"ם טוב יותר. אולי אפשר הָמָמֶן. אני גם מסכים עם המצדדים בהתאמה לפרט במקום התאמה פרטית.

הצבעה

בעד התאמה פּרָטית - 8

בעד התאמה לפרט - 11

הוחלט: התאמה לפרט (personalization).

מ' בראש: אשר לשוקר החשמלי, תחילה נצביע אם לגזור את החלופה העברית מן השורש ה"ם או מן השורש המ"ם.

הצבעה

בעד ה"ם - 13

בעד המ"ם - 4

בעד מהלום - 14

הוחלט: מהלום ([electric] shocker).

מ' בראש: אנו עוברים לדון בשתי המילים האחרונות.

מ' קיסטר: בוועדה נחלקו הדעות בדבר הצורך בחידוש מילה עברית מיוחדת למילה הלועזית רציונל. היו שסברו שדי במגוון המילים שיש בעברית, כגון צידוק, טעם, נימוק, היגיון; אחרים היו בדעה שמוטב לתת חלופה אחת לשלל ההקשרים שהמילה רציונל יכולה לבוא בהם. בסופו של דבר גברה דעת המצדדים בקביעת חלופה אחת, וההצעה שזכתה ברוב קולות כמעט שאיננה חידוש. שהרי הצורה המיועצת לטעם בארמית היא טעמא, וכך כל שנדרש מאתנו הוא לכתוב את המילה בה"א - ובעקבות זאת מין המילה הוא נקבה - והרי לפניכם ההצעה טעמה.

ההצעה מוקד עורפי באה בעקבות פנייה לקבוע מונח למוקד העומד מאחורי המוקדים הטלפוניים לשירות הציבור. במוקד העורפי - כפי שמציעה הוועדה - נאצר המידע, מתעדכן ומזרם אל המוקדים הטלפוניים.

ד' טלשיר: אני מציע לרציונל את המילה תַּצְדִּיקָה, כלומר כלל מערכת הציודקים, במשקל תַּבְעִירָה, תַּרְדֵּמָה וכיו"ב. כמו ההצעה טעמה, גם הצעתי נסמכת על הארמית: בתלמוד הבבלי מצינו טַעְדָּקָא, שפירושה 'תואנה'.
אשר למושג האחרון, במקום מוקד עורפי אני מציע מוקד תוּרִי.

א' אלדר: המוקד הטלפוני עצמו כבר נמצא בעורף השירות. המוקד קא עסקינן מספק תמיכה למוקד הטלפוני, ועל כן אני מציע מוקד תומך ולא מוקד עורפי.

ר' גדיש: היום הטלפון הוא אחת מצורות ההתקשרות הישירות ביותר שיש, ולכן

אינני חושבת שמוקד טלפוני הוא מוקד עורפי. גם אם המגע איננו פיזי, הוא עדיין מגע ישיר.

ק' כ"ץ: בדוגמאות המובאות בדברי הרקע לשימוש במילה רציונל היא באה במובנים שונים, ואינני חושבת שאפשר לתת לכולם מילה אחת. בחלק מההקשרים מובנה פשוט 'היגיון'.

מ' קיסטר: אין ספק שהחשש בקבלת חלופה אחת לשלל המשמעויות הוא שחלופה זו תוריש את המילים העבריות הרגילות היכולות לשמש היום במקום רציונל, בדומה למה שקרה במקרה של יִשְׁרָה ל-integrity.

א' אבנר: המילה רציונל הפכה היום למילת "פקק" שבני אדם משתמשים בה כשאינם רוצים להתאמץ ולדייק בלשונם. הבא לתרגמה מטקסט לועזי צריך להחליט באיזה מובן ממגוון מובניה היא משמשת באותו מקום – הרי לכל מובן תרגום עברי אחר. אף שההצעה טעמה שובת לב, אין לדעתי לנסות להכיל את כל המשמעויות במילה עברית מומצאת אחת. מי שירצה יוסיף להשתמש במילה רציונל, ויוסיף את חטא הלעז על פשע האי-דיוק.

גב"ע צרפתי: אני מסכים עם האד' אבנר. מקומם אותי הניסיון לתפור מילים עבריות בדיוק לפי מידת האנגלית. כל עוד אנחנו מדברים עברית, יש לנו הנמקה, סיבה, הצדקה, תירוץ ועוד ועוד; כל אחת לפי המובן וההקשר. מילים רבות באנגלית מובנות שונה ממקבילה עברית אחת, ואינני רואה מדוע דווקא כאן לנסות להתאים למילה האנגלית מילה עברית חדשה אחת חלף כל המילים שהעברית מציעה למתרגם.

י' בלאו: אני מסכים עם האד' אבנר וצרפתי.

ש' אירמאי: אני חושב שהשורש שכ"ל מתאים לרציונל יותר מן טע"ם. אולי הצעה דוגמת מְשָׁפּוּל תתאים כאן.

מ' קיסטר: אני רוצה להביע את הסכמתי העקרונית עם המצדדים בשמירה על גבולות המילים בעברית, גם במקרים – או שמא עליי לומר במיוחד במקרים – שהם אינם חופפים עם גבולות המילים באנגלית. ובמילים אחרות, שמירה על רוח הלשון העברית. בכל זאת אני רוצה להזכיר שההצעה טעמה איננה חידוש גמור.

י' ברויאר: נכון שברוב ההקשרים אין צורך במילה חדשה והעברית מספקת די חלופות. אפילו מכעיס שאנשים משתמשים במילה רציונל במקום חלופה עברית זו או אחרת. אבל נראה לי שלפחות בחלק מן המקרים מדובר במונח טכני, למשל כשאדם צריך להציג בפתחת דבריו את מה שעומד בבסיס תכניתו. במקרים כגון זה, כשמדובר במילה רציונל במובנה הטכני, נדרשת לדעתי מילה מיוחדת, ולכן החידוש איננו מיותר.

הצבעה

- 4

בעד טעמה

נגד הנחת חלופה עברית לרציונל - רוב גדול

הוחלט שלא להניח חלופה עברית אחת לרציונל.

בעד מוקד ערפי - רוב גדול

הוחלט: מוקד ערפי (back office).

ד. אישור הודעת ועדת הדקדוק**הודעת ועדת הדקדוק**

1. נטיית היחיד של סבך בדגש: סבכו וכיו"ב. (נדחה ערעורו של האד' דותן).

2. אלקמות (בקמץ במ"ס; ולא אלקמות); בנטייה אין הקמץ מתקיים, כגון אלקמותם.

רקע

במקרא: אלקמות חיות (שמואל ב כ, ג; וכן שלוש פעמים בשווא בנטייה בריחוק מן הטעם: אלקמותה (בראשית לח, יד, יט), אלקמותיך (ישעיהו נד, ד).

כ"י קאופמן: אלקמות (ב"ב ו, ד).

כך מנקדים גם רוב המילונים (אברשושן, רב-מילים, מדן), וכך גם במונחי הדמוגרפיה (חתשמי"ז).

ב"יחודה מנקד בקמץ.

נימוקי הוועדה

הצירוף "אלקמות חיות" אינו יכול ללמד על צורת הנפרד, מפני שיתכן כי זהו צירוף סמיכות. אשר לנטייה, הוחלט שהקמץ אינו מתקיים בעקבות הצורות הנוטות במקרא.

3. אכזריות - תיקון להחלטה קודמת; הקמץ מתקיים בנטייה (במקרא: אכזריות וכיו"ב).

רקע

הקביעה הקודמת של האקדמיה (ישיבה רכה, מרחשוון התשנ"ו): אכזריות (לפי כללי הנטייה) בצד אכזריות (כבמקרא).

נימוק הוועדה לשינוי: הצורה המקראית היא צורת נסמך, ולכן אין להחלטה הקודמת על מה לסמוך.

4. כרמלי - בכללי הסגול תתווסף הערה על הנטייה בשווא (כגון פְּרָמְלִי).

רקע

בכללי הסגול (כלל ה) נקבע פְּרָמְלִי. במקרא שם הייחוס מן 'כרמלי' (עיר בנחלת יהודה) הוא פְּרָמְלִי. על סמך זה אושר לוועדה לשמות צמחי ארץ ישראל לנקד פְּרָמְלִי באחד משמות הצמחים.

5. נוכחי - הוחלט למחוק את החלטת האקדמיה הפוסלת את השימוש ב'נוכחי' במקום שמקובל במקורותינו השימוש בכינויי הרמז: הזה, הזאת, האלה.

רקע

בישיבת המליאה קג (סיוון התשל"א) נקבע הכלל הזה: ראוי להימנע מן השימוש במילה 'נוכחי' במקום שמקובל במקורותינו השימוש בכינויי הרמז: הזה, הזאת, האלה. נימוקי הוועדה: לרוב אין האקדמיה רואה מקום להתערב בשאלות סגנון. השימוש במילה 'נוכחי' רווח בעברית החדשה, ולרוב קשה להחליפו בכינויי הרמז. כמו כן הוא מצוי בלשונם של סופרים שכתביהם נכללו במאגר הספרות החדשה של המילון ההיסטורי, ובהם אחד העם, קלוזנר, גור וברנר.

6. דָּלָן – תתווסף הערה למילה דָּלָן הנזכרת בכלל על משקל פָּעִי: במקרא הצורה דָּלָן ומשמעותה מסופקת.

7. נָפַח – שורש השם נָפַח (במשמעות 'נִפְּחָה') הוא נפִּי, אך הקמץ בצורה זו לא ישתנה לשווא בנטייה.

רקע

בישיבה רלט (אדר התשנ"ח) החליטה האקדמיה להוסיף סעיף לכלל ו בכללי הקמץ ובו מיוחס השם נָפַח לשורשי ע"ו:

הקמץ מתקיים בשמות בני שתי חברות המסתיימים ב־ה והגזורים משורשי ע"ו, כגון נָפַח (שני המשמעים), עָקָה, רָמָה; כך גם בשמות האלה: אָלָה, בָּבָה, בָּמָה, עָגָה.

המילה נָפַח (במשמעות שאינה מחוץ, פלך) באה במקרא במשמעות לא ברורה (בקמץ מתקיים): "לְהַנְפִּיחַ גֹּזִים בְּנֶפֶת שְׂאֵא" (ישעיהו ל, כח). רוב המפרשים פירשו 'יכבד', והמדקדקים קבעו את שורשה נ"ף.

במפעל המילון ההיסטורי נקבע כי שורשה של נָפַח במשמעות 'יכבד' שבלשון חכמים הוא נפִּי, על פי הפועל נָפַח ברובד לשון זה – נאמן לשיטתו שבהימצא באותו רובד לשון פועל ושם הקשורים זה בזה ייקבע שורש השם על פי שורש הפועל. בעקבות המילון ההיסטורי נקבע גם שורשה במאגר המונחים.

בכך נוצרה סתירה בשאלת השורש של נָפַח בין מפעל המילון ההיסטורי ובין מליאת האקדמיה.

8. הָדִיר, הָדִיד – הפעלים יוספו לפועלי פִּינ בהבלעת חנו"ן.

9. ארון – למילה אָרוֹן הבאה בכלל א מכללי החולם בקמץ באל"ף תתווסף הערה על הניקוד במקרא:

במקרא אָרוֹן (בנפרד), הָאָרוֹן.

10. נָפַתִּי, הָרָה

לכלל 21 מכללי הקמץ תתווסף ההערה הזאת:

במקרא הקמץ מתקיים בצורה נָפַתִּי ובנטיית השם הָרָה (הָרָתִּיחָם [מלכים ב ח, יב], הָרָתִּיחָה [שם טו, טז], הָרָתִּי חגלעד [עמוס א, יג] לעומת "הָרָת עולם").

11. חלבן וכלבן – תיקון לכלל 2.1.5 ב'החלטות בדקדוק'

נוסח הכלל הקיים:

במשקל פָּעֵלִין אין בא דגש (חזק) בע' הפועל ואין בא דגש (קל) בלי הפועל*, כגון סָפְּרָן, נִקְדָּן, צָרְכָּן.

יוצאים מכלל זה קצת שמות הבאים בדגש בע' הפועל, ואלו הם: דָּבָרָן, דִּבְכָּאָן, וְכָתוּ, תִּבְלָו, טִפְסָן (=המטפס על הרים, כנגד טִפְסָן – המתקין טפסים בבנייה), עֲבָדוּ, קִבְּלוּ, קִבְּצוּ, קִפְּצוּ (וגם קִפְּצוּ).

בשם עֲצָנִי בא דגש בלי הפועל.

* לפי כלל זה דרך המלך בהגיית השמות חלבן וכלבן היא בריפוי חבייית: חִלְבָּן, פִּלְבָּן. עם זאת יש ההוגים אותם בבייית דגושה.

התיקונים:

- א. במקום החערה הקיימת הוחלט לכתוב:
לפי כלל זה דרך המלך בהגיית השם חלבן היא בריפוי הבב"ת: חִלְבָּן.
- ב. הוחלט לכלול את הצורות פִּלְבָּן וצִלְבָּן בדוגמאות לכלל.

רקע

החערה על 'חלבן' ו'כלבן' נוספה לפי החלטת המליאה בישיבה רן (טבת התש"ס).
על הערה זו השיג ח"א כהן כי ניסוח הסיפה אינו מתאים לספר חוקים. אם בעיני האקדמיה שיבוש הוא – מה טעם להזכירו, ואם אין הוא שיבוש גמור (ולזה הרי מתכוונת לשון חוויתור "עם זאת"), יש לומר זאת במפורש. עוד תהא על שום מה לא נזכר השם 'צלבן', שגם לגביו אפשר לומר שרבים הוגים אותו בבב"ת דגושה.
בדיון החליטה הוועדה להפריד בין 'חלבן' ובין 'כלבן'. המילה חלבן שימשה בעיקר לפני שהראה ניסן ברגרין כי דרכו של משקל פִּעְלָן הוא בריפוי בגדכפ"ת שבלי השורש, ואילו חיוס מוגבל השימוש בה בעיקר לספרות הישנה, ולפיכך יש מקום להוציאה מן הכלל. לעומתה 'כלבן' משמשת חיוס ואף ביתר שאת, ויש מקום להשריש את הגייתת בבב"ת רפה.

12. ניקוד עשרות: שתי הצורות מותרות – עֶשְׂרֹת, עֶשְׂרֹתֶיךָ.

רקע

בכלל ט(3) בכללי הקמץ (על משקל פִּעְלָה) באה הצורה עֶשְׂרֹתֶיךָ. הכללים אושרו בשנת התש"ך.

נימוקי הוועדה: צורת הנסמך אינה מתועדת במקורות הקלסיים. הצורה בסגול מושפעת מן הסגול בצורות עֶשְׂרָה, עֶשְׂרִים, ועם זאת אין סיבה לאסור את הצורה בפתח.

13. ניקוד תוספתן: תּוֹסַפְתָּן, תּוֹסַפְתֶּן.

רקע

במונחי האקדמיה: תּוֹסַפְתָּן (אנטומיה, התשי"ז; רפואה, התשי"א); תּוֹסַפְתֶּן (רפואה התשנ"ט).

במילונים: בריהודה, אבן-שושן, רב-מילים, החווה: תּוֹסַפְתָּן; מדרן, כנעני, מילון הרפואה של מז"א (התש"ד): תּוֹסַפְתֶּן.

במקורות לא נמצאה למילה תוספתא עדות מנוקדת שתחיה לנו לעזר.

14. נָאָה: תושמט הדוגמה נָאָה, נָאָה־מְדַבֵּר (מכלל ו(2) בכללי הקמץ, הואיל וצורת היחיד הקלסית של נָאָה־מְדַבֵּר היא נוֹה־מְדַבֵּר).

15. לְהִבָּה: השם יתווסף לרשימת השמות במשקל פִּעְלָה שאין הקמץ מתקיים בהם והם נוטים על דרך משקל פִּעְלָת (לצד יִבְשָׁה, אִיִּלָּה, שִׁיִּרָה, וכן פִּרְפֹּרָה) בכלל י(1) בכללי הקמץ. הנטייה היא אפוא: לְהִבָּת־נָאָה (אש), לְהִבָּתִי וכו'.

רקע

במקרא באה הצורה לְהִבָּת פעמיים: פעם במשמעות 'לחב' ('וּלְהִבָּת חֲנִיתוֹ שֶׁשׁ מֵאוֹת שְׁקָלִים" שמואל א יז, ז) ופעם במשמעות 'שלחבת' ('לֹא תִכְבֶּה לְהִבָּת שְׁלַחְבָּתִי" – יחזקאל כא, ג).
במאגר המונחים צורת הנסמך של לְהִבָּה היא לְהִבָּת. למשל במונחי רתכות (התש"ך): לְהִבָּת חֲמֹם, לְהִבָּת רִיתוֹךְ, לְהִבָּת הַלְחָמָה.

16. דָּרָג, נָרָד: השמות יוספו לרשימת השמות הסגוליים בכלל א בכללי הסגול הנוטים בפתח: דָּרָגִי(בניניים), כְּמוֹ דָּרָגָה; נָרָד וְנָרָדִי, נָרָדִים.

17. תוספות לכלל ו בכללי הסגול

זה נוסח הכלל הקיים:

שמות מלרעיים המסתיימים ב־ה – נסמכים בצירי, והם נוטים בצורת היחיד בשתי דרכים כמודגם להלן.

